

3. Бобков В. Такая реформа заведет в тупик / В. Бобков, И. Дмитричев // Труд. – 16 грудня 1997. – № 232.
4. Бульбенюк С. С. Неоліберальні моделі модернізації у суспільствах перехідного типу : автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.03 / С. С. Бульбенюк; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. - К., 2004. – 16 с.
5. Воробьев М. Замена льгот компенсациями – только начало социальной реформы / М. Воробьев, Д. Гусева // Время новостей. – 30 июля 2004 року.
6. Время и бремя реформаторов // Известия. - 28 октября 1995. – № 205.
7. Григорьева И. А. Развитие социальной политики в России в 1990–2000-х гг. / И. А. Григорьева // Мир России. - 2013. - № 1. - С. 132-154.
8. Зенькович Н. 1992. На руинах советской империи / Н. Зенькович. – М.: ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2009. - 592 с.
9. Конституция Российской Федерации от 12.12.1993 г. (в ред. от 21.07.2014 г.) // Российская газета. – 25 декабря 1993.
10. Кулеш Л. Сколько стоит заболеть? / Л. Кулеш // Известия. – 16 сентября 1995. - № 175.
11. «Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года», утверждена распоряжением Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. № 1662-р.
12. Монетизация льгот продолжится: на очереди - жилищно-коммунальные услуги. 12 июля 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.newsru.com/russia/12jul2007/zhilmonetizaciya.html>.
13. Мы говорим «Яблоко» - подразумеваем «Явлинский» // Известия. – 23 сентября 1995. – № 180.
14. О социально-экономическом положении в стране // Российская газета. – 9 октября 1997. – № 196.
15. Основные социально-экономические индикаторы уровня жизни населения [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://web.archive.org/web/20060715183735/http://www.gks.ru/free_doc/2006/b06_11/07-01.htm.
16. Пенсионеры XXI века будут участвовать в реформе // «Труд». – 20 декабря 1997. – № 236.
17. План действий Правительства в области социальной политики и модернизации экономики на 2000-2001 годы. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 26 июля 2000 г. № 1072-р // Российская газета - 8 августа 2000 г.
18. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации, 24 мая 2004 года [Электронный ресурс]. Официальный сайт Президента России. – Режим доступа: <http://archive.kremlin.ru/text/appears/2004/05/71501.shtml>.
19. Постановление Правительства Российской Федерации «О мерах по реализации концепции реформы системы пенсионного обеспечения в Российской Федерации» от 7 августа 1995 г. № 790.
20. «Предложения Совета Федерации по выводу страны из экономического кризиса и переходу к устойчивому экономическому росту». Приложение к Постановлению Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации «О программе стабилизации экономики и финансов Правительства Российской Федерации» от 10 июля 1998 года № 313-СФ.
21. Программа антикризисных мер правительства Российской Федерации на 2009 год. // Российская газета. – 20 марта 2009.
22. Российского труженика все больше влечет частный сектор // Известия. – 20 октября 1995. – № 199.
23. Синявская О. В. История пенсионной реформы в России [Электронный ресурс] / О. В. Синявская. – Режим доступа: <http://www.ru-90.ru/content>.
24. Счетовод // Труд. – 31 декабря 1997. – № 243.
25. Тимофеев Ю. В. Модели и тенденции развития государственной социальной политики Российской Федерации : автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.01 / Ю. В. Тимофеев. – Волгоград : ВолГУ, 2011. – 27 с.
26. Федеральная служба государственной статистики [Электронный ресурс]. -Режим доступа: http://www.gks.ru/free_new_site/population/uov/uov_p2.htm

УДК 94:327(437) «1968/...»

І. Андрощук

ЧЕХІЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У статті розглядаються події «празької весни» 1968 р. та період «оксамитової революції» 1989 р., які стали визначними в становленні Чехії на міжнародній арені, а також аналізується сучасна міжнародна політика країни.

Ключові слова: «празька весна», «оксамитова революція», інтеграційні процеси, чеська зовнішня політика.

The article discusses the events of the "Prague Spring" of 1968 and during the "Velvet Revolution" in 1989, which became the key to the formation of the Czech Republic in the international arena, as well as analyzes of contemporary international politics of the country.

Keywords: the "Prague Spring", "Velvet Revolution", the integration processes, the Czech foreign policy.

Новий політичний статус постсоціалістичних республік на рубежі 80-х 90-х років привів до істотної зміни їх ролі на міжнародній арені, що кардинально змінило стратегії зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності цих країн. Загальною тенденцією є дедалі глибша інтеграція країн колишнього соціалістичного табору з європейськими структурами безпеки, економічного співробітництва, що істотно змінює розстановку політичних сил в регіоні, формуючи нові субрегіональні центри тяжіння. У зв'язку з цим наукову значущість набуває розробка можливих сценаріїв розвитку постсоціалістичних країн і перспективних моделей існування майбутньої «нової Європи».

Актуальність вивчення участі сучасної Чехії в інтеграційних процесах (входження Чеської Республіки в НАТО, в європейські системи безпеки та економічного співробітництва, участь у Вишеградській групі) обумовлена значимістю ролі Чехії в регіоні Центральної та Східної Європи. Україні не байдуже, якою буде нова об'єднана Європа, яке місце в ній займуть колишні соціалістичні країни. Реаліями завтрашнього дня може стати зближення великих економічних просторів, таких, як Північний Рейн – Вестфалія, Бельгія і Голландія, Саксонія і Чеська Республіка або трикутник Австрія – Словенія – Угорщина. Ці процеси потребують відстеження й аналізу, перш за все, з точки зору національних інтересів України.

Вивченню Чехії в системі міжнародних відносин присвятили свої праці вчені у галузі історії та політології В. Л. Мусатов, К. Давіша, З. Мороз. Основна увага дослідників концентрувалася на подіях «празької весни», коли правляча комуністична партія СРСР військовою силою придушила реформи, які розпочала правляча комуністична партія Чехословаччини, та подіях «оксамитової революції», коли постало питання про виведення радянських військ з країни.

В даній статті ставимо за мету з'ясувати позицію Чехії в системі міжнародних відносин на даний час та проаналізувати події, які сприяли формуванню її зовнішньої політики.

Часові межі дослідження розпочинаються подіями «празької весни» 1968 року і завершуються аналізом сучасної позиції Чехії в міжнародних відносинах.

Чехія завжди була, з ідеологічної точки зору, «слабкою ланкою в ланцюзі соціалізму». Не випадково в 70-80-ті роки СРСР вважав за краще спиратися в Чехословаччині не так на чеський, як на словацький істеблшмент. Тим не менш, у системі східноєвропейських зв'язків складно переоцінити вплив Чехії на процеси, що там відбувалися. У цьому зв'язку видається продуктивним проаналізувати два періоди в житті Чехії:

- період «празької весни» 1968 р.;

- період «оксамитової революції» 1989 р.

В історії міжнародних відносин повоєного періоду особливе місце займає «празька весна» 1968 року. Парадокс із самого початку полягав у тому, що реформний процес, розпочатий комуністами правлячої в країні компартії Чехословаччини, був пригнічений військовою силою теж комуністами, які стояли при владі в сусідніх державах - союзниках ЧССР по Варшавському договору. Ідеї «празької весни» значною мірою вплинули на зародження на новому витку історії ідей анти тоталітарних масових рухів і революцій, що призвели в кінці 80-х років до світової зміни суспільного ладу в колишніх соціалістичних країнах і розпаду їх військово-політичного блоку – Організації Варшавського Договору [1, с. 115].

Метою «празької весни» було спрямування внутрішніх суспільних процесів на демократизацію режиму, забезпечення свободи друку, економічні, насамперед, ринкові реформи і захист національної незалежності. У цілому мова йшла про «поліпшення» соціалізму, про його оновлення. Перший період «празької весни» (до квітня 1968 р.) був порівняно тихим. Такої оцінки дотримується американський дослідник Карен Давіша, що виділяє передкризовий період (до травня 1968 р.), власне криза (від 5 травня до 20 серпня), посткризовий період (до 27 серпня, до підписання т.зв. Московського протоколу) [2, с. 16]. Періодизація може змінюватися, але очевидно, що розгорталося два процеси: демократизація, посилення плюралістичних тенденцій, а так само відтискування антиреформних сил всередині Комуністичної партії Чехії, з одного боку, зміцнення консервативних підходів і дозрівання інтервенціоністських настроїв в керівних партійно-державних структурах Радянського Союзу і найближчих союзників – з іншого [3, с. 18].

Особливі нарікання у радянського керівництва викликали прагнення Чехословаччини проводити самостійну зовнішню політику, розширювати зв'язки з Заходом, перетворити ЧССР у «відкрите суспільство». Для СРСР головним було питання визнання непорушності повоєнних кордонів.

8 травня в Москві пройшла закрита зустріч лідерів СРСР, ПНР, НДР, НРБ і ВНР, під час якої прозвучали думки про можливе силове вирішення проблеми. Мова йшла про те, щоб не допустити відходу Чехословаччини від ОВС, як це сталося з Албанією і практично спостерігалось у випадку з Румунією. Відкрито прозвучали пропозиції про військове вторгнення на зустрічі у Варшаві 14-15 травня 1968 року. Пропозиції про введення військ були схвалені 16-17 серпня в Москві на засіданні вищого радянського керівництва. Московський протокол та інші угоди визначили рамки «нормалізації» обстановки в Чехословаччині. Таким чином, Чехословаччина в 1968 році не володіла необхідними умовами для проведення самостійної внутрішньої політики, вибору зовнішньополітичних партнерів.

Однією з головних вимог демократичної «оксамитової революції», яка перемогла у листопаді 1989 року, було обговорення інтервенції і повне виведення з країни радянських військ. В умовах розколу світу на два протилежні табори звернення Чехословаччини за підтримкою до табору, конфронтуючому соціалістичному, неминує б призвело до конфронтації між двома наддержавами.

Постає питання: чи могли в таких умовах керівники Чехословаччини розраховувати на більш активну підтримку США? Тут слід враховувати дві обставини. По-перше, А. Дубчек і його прихильники не хотіли йти на розрив з Варшавським договором, орієнтуючись на можливий протекторат з боку Югославії та Румунії. США, у свою чергу, також вели себе досить стримано, не бажаючи загострювати відносини з СРСР через Чехословаччину. Введення радянських військ до Чехословаччини було використано США і в політичних, і в пропагандистських цілях (у першу чергу, для зміцнення НАТО), але похолодання в радянсько-американських відносинах, викликане чехословацькою кризою, було тимчасовим.

Зауважимо, що не такою вже несподіванкою для масової свідомості чеського суспільства стало припинення існування чехословацької федерації в 1993 році і створення суверенної Чеської держави.

Період кінця 1989 – серпень 1991 рр. характеризувався як час якісно нових умов для розвитку радянсько-чеських відносин. Обидві сторони виступали за усунення перешкод, що були у двосторонньому співробітництві.

Період, що настав після розпаду СРСР, характеризується якісною зміною українсько-чеських відносин, пов'язаних, насамперед, з внутрішньополітичною та соціально-економічною ситуацією в Чехії і в Україні. За цей період в Чехії остаточно позбулись ілюзій, що виникли на хвилі «революційного повалення», щодо можливих темпів трансформації та соціальної ціни реформ – перехід до еволюційної моделі перетворень і тактики прагматичного реалізму. Урядова програма перетворень на період 1993-1996 років робила ставку на більш повне врахування національної специфіки та інтересів, відмову від використання переважно монетаристських методів стабілізації, від голого техніцизму у вирішенні соціально-економічних проблем. А головне, Чехія зіткнулася з проблемою пошуку власної ідентичності в якісно новій системі міжнародних відносин.

1 січня 1993 Чехія була проголошена самостійною і незалежною державою. Минулі роки підтвердили налаштованість суспільства на розвиток держави за обранням у 1989 році демократичним шляхом. Внутрішньополітична обстановка, залишаючись стабільною, дозволила Чехії завершити первісний етап реформ у політичній та економічній сферах, уникаючи прояву негативних ефектів переходу країни на ринкові умови. Стійким залишався курс національної валюти. На невисокому рівні утримувалися інфляція і безробіття.

Подібна стабільність викликає великий науковий і практичний інтерес, прагнення проаналізувати наскільки ця стабільність обумовлена високим вихідним економічним рівнем країни і наскільки її забезпечувала цілеспрямованість реформаторів. Виникає питання, чи стійка ця стабільність і які перспективи Чехії в найближчому і віддаленому майбутньому? Це надзвичайно важливі питання, оскільки головна мета чеських реформаторів, проголошена в листопаді 1989 року, – входження країни в загальноєвропейські та євроатлантичні структури, які, як відомо, висувають дуже високі вимоги до кандидатів на вступ в НАТО і до Європейського Союзу.

Зусилля Чехії щодо інтеграції в європейські структури до теперішнього часу принесли вагомий результат. Після того, як у 1999 році країна була прийнята в НАТО, її назвали одним з перших кандидатів на вступ до ЄС. Повноправним членом ЄС Чехія стала 1 травня 2004 року.

20 липня 2011 року уряд Чеської Республіки прийняв документ, який гранично чітко визначає основні пріоритети та стратегічні цілі чеської зовнішньої політики. Це перша спроба за останні вісім років визначити нові концептуальні рамки зовнішньої політики Праги, і це означає, що ЧР готова до розробки не тільки довгострокових, але і середньострокових стратегічних програм як відповіді на виклики поточного моменту [4, с. 10].

Сьогодні Чехія веде свою зовнішню політику таким чином, котрий приділяє першорядне значення успішному процесу та експлуатаційній інтеграції з Європейським союзом, активній роботі в межах НАТО, боротьбі проти тероризму та розвитку відносин з сусідніми країнами та іншими державами і міжнародними організаціями. Вона розвиває свою зовнішню політику на багатьох рівнях, укладає угоди і контракти, які відповідають правам людини, демократії та міжнародному співробітництву.

Таким чином, чехословацький експеримент щодо демократизації соціалізму в 1968 році виявився неспроможним у силу ролі і місця Чехословаччини у сформованій системі міжнародних відносин. У Чехословаччині в той період не було також відповідних зовнішньополітичних умов для здійснення переходу до ринкової економіки.

Події 1989 року в Чехословаччині стали можливими в принципі і набули характеру антикомуністичного перевороту, насамперед, завдяки невтручанню СРСР. «Оксамитова революція» грудня 1989 року в Чехословаччині носила мирний характер, на відміну від аналогічних подій у Румунії. В іншому, «оксамитова революція» в Чехословаччині була досить типовою і супроводжувалася відстороненням від влади КПЧ, антикомуністичним та антирадянським характером гасел, приходом до влади дисидентів, проголошенням демократичних цінностей, ринковим реформуванням.

Для Чехії ключове значення має підвищення політичної ваги об'єднаної Європи та її можливості впливати на світову політику. Тому Прага вважає за доцільне відмовитися від зайвого політичного індивідуалізму і зосередитися на багатосторонній дипломатії для зміцнення своїх позицій у регіоні. Як наслідок, ЧР прагне відігравати активнішу роль в загальноєвропейському ансамблі і включитися в політику Європейського Союзу на Західних Балканах, у Східній Європі, а також на Південному Кавказі та Близькому Сході.

Джерела та література

1. Мусатов В. Л. Предвестники бури. Политические кризисы в Восточной Европе. / В. Л. Мусатов М., 1996, с. 115
2. Karen Dawisha The Kremlin and Prague Spring. p. 16.
3. Див. Мльнарж З. Мороз ударил из Кремля. М., 1992, с. 18
4. Osirodek Studiow Wschodnich "Kompromis w sprawie strategii czeskiej polityki zagranicznej" 27.07.2011

УДК 314.1

А. Вавринюк

DEMOGRAFIA WYBRANYCH PAŃSTW ŚWIATA JAKO INTERDYSCYPLINARNY OBSZAR BADAŃ

Jedną z najważniejszych w życiu człowieka decyzji jest małżeństwo i rodzicielstwo. Z demograficznego punktu widzenia są to dwa podstawowe elementy wchodzące w skład tej nauki. Ludność współczesnego świata charakteryzuje się dużą amplitudą urodzeń i przyrostów naturalnych. Są też kraje, gdzie odnotowywany jest ujemny przyrost naturalny. Szczególnie niekorzystnie wypadają na tle innych państw prawie wszystkie kraje Europy, w tym Polska i Ukraina.

Kluczowe słowa: społeczeństwo, demografia, przyrost naturalny, dieta, państwa.

Одним з найважливіших рішень в житті людини є одруження й батьківство. З демографічної точки зору – це два базові елементи, котрі входять в склад цієї науки. Населення сучасного світу характеризується високою амплітудою народжуваності